

เทศน์เช้า วันที่ ๑๙ มกราคม ๒๕๔๘

พระอาจารย์สงบ มนัสสุนโต

ณ วัดป่าสันติพุทธาราม (วัดป่าเขาแดงใหญ่) ต.หนองกวาง อ.โพธาราม จ.ราชบุรี

เวลาเทวดานะ ในพระไตรปิฎก เทวดามาถามองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า มงคลชีวิตคืออะไร มงคลชีวิต เทวดาเขาไม่รู้จักมงคลชีวิต องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเทศน์ มงคล ๓๔ ประการไว้ อเสวนา จ พาลานํ ปณฺทิตานญฺจ เสวนา

หนึ่ง มงคลข้อแรก ไม่คบคนพาล ให้คบบัณฑิตนะ

ถ้าไม่คบคนพาล คบบัณฑิต เราคบเพื่อนดี เราคบหมู่ดี เพื่อนจะพาเราไปที่ดี ถ้าเราคบสิ่งที่ไม่ดี สิ่งที่ไม่ดี เพื่อนจะพากันไป แล้วเวลาที่ว่า สิ่งที่เราคบเพื่อนดีแล้วนะ แต่เพื่อนมันไม่มีวุฒิภาวะ ถ้าเพื่อนไม่มีวุฒิภาวะ เพื่อนก็พาไปตามประสาเพื่อนไง เพราะวุฒิภาวะของเด็กก็มีเท่านั้นล่ะ วุฒิภาวะของผู้ใหญ่ วุฒิภาวะของผู้ที่ประสบการณ์มาก บัณฑิตมันก็มีขั้นมีตอนขึ้นไปเป็นขั้นเป็นตอนขึ้นมาจะ

แล้วถึงที่สุด ไม่คบความคิดที่มันเป็นพาลไง ถ้าเราคิดไม่ดีกับตัวเราเอง ความคิด เราคบอารมณ์ เราคบความรู้สึก เราคบความคิดนะ นี่มงคลชีวิตอันหนึ่ง

เกิดในประเทศอันสมควร เกิดในประเทศอันสมควร เราเกิด ดุสิต เราอยู่ในยุโรป เราไปอยู่ในเมืองหนาว เวลาอากาศถึงเวลาหน้าหนาวนะ ราคาน้ำมันจะขึ้นลงตามฤดูกาลเลย น้ำมันจะขึ้นลงเพราะอะไร เพราะเขาต้องใช้ความอบอุ่นของเขามาก

เกิดในประเทศอันสมควร เกิดในประเทศที่มีความร่มเย็นเป็นสุข กับเกิดในประเทศที่มีแต่ความร้าวฉาน ดูบางประเทศสิ บางประเทศไม่มีความสุขเลย เขาฆ่ากันยกเผ่าเลยนะ ชำระล้างเผ่าพันธุ์ ฆ่ากันเป็นเผ่าพันธุ์เลย

แต่ของเราเกิดในประเทศอันสมควร เพราะเราเกิดในประเทศที่นับถือศาสนาพุทธ

ศาสนาพุทธบอกว่า คนเรามันมีวุฒิภาวะของใจมันต่าง ๆ กัน ทาน ศีล ภาวนาต่างกันเป็นขั้นเป็นตอนขึ้นมา นี่เกิดในประเทศอันสมควรนะ เกิดในพ่อแม่อันสมควร ในประเทศอันสมควร ประเทศคือเกิดจากกรรมของมารดาใจ พ่อแม่เกิดจากพ่อแม่ที่ดี พ่อแม่เป็นสัมมาทิฐิ พ่อแม่จะพาลูกไปทางที่ดี พ่อแม่เป็นมิจฉาทิฐิ ดูสิ ดูเวลาความประเทศอันสมควรหรือไม่สมควร

เราบอกว่า เกิดในศาสนาพุทธ ศาสนาสอนให้ดีขึ้น เวลาอยู่ทางภาคใต้ จนฆ่าพระก็ได้นะ ในศาสนา ในลัทธิต่างๆ เขาก็มองต่างกันไป ในลัทธิไหน ในลัทธิในความเห็นนั้น

แต่ในศาสนาพุทธเราบอกว่า เริ่มตั้งแต่ทาน เริ่มจากให้อภัยจากภายนอก แล้วก็ต้องให้อภัยกับตัวเองนะ ถ้าเราให้อภัยกับตัวเองไม่ได้ เห็นไหม เวลาเราคิดขึ้นมา เริ่มต้นเราตั้งเป้าขึ้นมา เพราะเราความคิดแบบเด็กๆ เราก็คิดว่าเราต้องใช้ชีวิตแบบนี้ ใช้ชีวิตแบบนี้ แต่พอเราโตขึ้นมา ชีวิตแบบนี้มันมีขอบจำกัดใจ โลกมันกว้างมหาศาลเลย โลกมันกว้างมหาศาล เราจะเปิดชีวิตเราให้กว้างขนาดไหน

ถ้าเราเปิดชีวิตให้กว้างขนาดไหน นี่ให้อภัยกับตัวเอง คือความคิดอันแรกหลบทิ้งมันไป ถ้าเราไม่ยอมให้อภัยกับตัวเอง เราจะยึดความคิดของเราไว้ เราคิดอย่างนี้ แล้วเราก็ยึดความคิดของเราอย่างนี้ ชีวิตเราก็มีแคบขนาดนี้ไง

ถ้าชีวิตเรากว้างขึ้นมา กว้างขึ้นไปมาก การให้อภัย ในศาสนาพุทธให้อภัยทุกๆ คน แล้วก็ให้อภัยกับตัวเอง

เวลาพระเราเป็นอาบัติ มีความผิดพลาดต้องปลงอาบัติ ปลงอาบัติคืออะไร ข้าพเจ้าจะไม่ทำสิ่งนี้อีก แล้วข้าพเจ้าจะตั้งใจ ข้าพเจ้าจะทำสิ่งที่ดีๆ ขึ้นไป นี่เวลาปลงอาบัติ ปลงอาบัติอย่างนี้ ปลงอาบัติคือว่าเริ่มต้นชีวิต เริ่มต้นการกระทำใหม่ แต่สิ่งที่ทำมาแล้วมันก็มีการกระทำ มันก็มีกรรมไง

ศาสนาพุทธเราสอนเรื่องการกระทำนะ สอนเรื่องกรรม กรรมคือการกระทำ เกิดในประเทศอันสมควร เกิดในพ่อแม่อันสมควร เลี้ยงพ่อเลี้ยงแม่ มงคลชีวิต เลี้ยงพ่อเลี้ยงแม่ เลี้ยงพ่อเลี้ยงแม่ ถ้าเราเลี้ยงพ่อเลี้ยงแม่ เลี้ยงด้วยปากอย่างหนึ่งนะ เรามีอาหารการกิน เลี้ยงพ่อเลี้ยงแม่ด้วยปัจจัย ๔ อย่างหนึ่ง แต่เลี้ยงพ่อเลี้ยงแม่ในศาสนาพุทธคือเลี้ยงหัวใจ

ถ้าเราไปขัดใจ เราทำให้พ่อแม่เราเจ็บช้ำน้ำใจ อាការของใจ ความรู้สึกเจ็บปวดในหัวใจ สำคัญที่สุดนะ ถ้าอาการเจ็บปวดในหัวใจ เราทำกรรมไว้แล้ว นี่เป็นมงคลชีวิตถ้าเราสนองตอบ ต่อบุญคุณของพ่อแม่

เราเกิดมา ทางวิทยาศาสตร์เขาบอกว่า พ่อแม่ไม่มีบุญคุณหรอก เพราะเป็นธรรมชาติ สิ่ง ที่ธรรมชาติคือการดำรงเผ่าพันธุ์ของมนุษย์

ถ้าดำรงเผ่าพันธุ์ของมนุษย์ ถ้าเกิดมาไม่เลี้ยงละ

หลวงตาท่านเปรียบไว้นะ เปรียบเหมือนเราหลงอยู่ในป่า เราหลงทางอยู่ในป่า แล้วมี พรานคนหนึ่งเขาเดินออกจากป่า เราเดินตามหลังพรานคนนั้นออกจากป่า พรานคนนั้นมี บุญคุณกับเราไหม พรานคนนั้นมีบุญคุณกับเราเพราะพาเราออกจากป่าใช่ไหม

นี่ก็เหมือนกัน จิตของเราถ้าไม่มีแดนเกิด เกิดในประเทศอันสมควร จิตเราไม่มีแดนเกิด เราไม่เกิดกับพ่อกับแม่ เราจะไปเกิดจากที่ไหน ในเมื่อเราเกิดกับพ่อกับแม่ พ่อแม่เลี้ยงดู ทำไม พ่อแม่จะไม่มีบุญคุณ ถ้าพ่อแม่มีบุญคุณ ในศาสนาเรามันละเอียดอ่อนไป

ในศาสนาพุทธสอนเรื่องชีวิต สอนเรื่องความรู้สึก สอนเรื่องการเกิดและการตาย จิตนี้มา จากไหน เกิดนี้เกิดมาจากไหน เกิดมาดำรงชีวิตอย่างไร ตายแล้วไปไหน สอนหมด สอนว่า ถ้าจิต จะมาเกิดปฏิสนธิในครรภ์ของมารดานั้นต้องมีบุญมีกรรมร่วมกันมา สิ่งที่มีบุญมีกรรมร่วมกัน มาถึงมาเกิดปฏิสนธิในครรภ์ของมารดา ถ้าครรภ์ของมารดา เราเกิดในแดนนี้แล้ว มีบุญคุณกับ เรามหาศาลเลย เพราะให้ชีวิตกับเรา

เวลาพระเราออกมาบวช พ่อแม่ได้ ๑๖ กัป ๑๖ กัปตรงไหนละ ๑๖ กัปเพราะเอา เลือดเนื้อเชื้อไขไป ไขของมารดานะ กับสเปิร์มของพ่อแล้วเลี้ยงฟูมฟักเรามา กินเลือดคือ กินน้ำนมของพ่อแม่ออกมา เอาชีวิตนี้มาบวชไป เอาร่างกายนี้มาสืบทอดศาสนาไป ถ้าสืบทอด ศาสนา ร่างกายนี้ของพ่อแม่ เพราะดีเอ็นเอของพ่อแม่ กรรมพันธุ์ของพ่อแม่ แต่จิตนิสัยไม่ใช่ จิตนิสัย ความรู้สึกอันนั้น คือจิตที่ปฏิสนธิมาเกิดในครรภ์ของมารดา อันนี้สืบทอดศาสนาจะได้ ๑๖ กัป สิ่งที่เขาเลือดเนื้อเชื้อไขของพ่อแม่มาสืบทอดศาสนา

เราก็เหมือนกัน ในเมื่อเรามีเลือดเนื้อเชื้อไขของพ่อแม่ เราทำไมจะไม่มีบุญคุณไฉ่ ศาสนาพุทธสอนกระจำงแจ้งเข้าไปถึงเริ่มต้นตั้งแต่การเกิด เกิดเพราะเรามีบุญกุศลร่วมกันมา เราทำร่วมกันมา เราถึงมาเกิดเป็นพ่อเป็นแม่เป็นลูกเดียวกัน

เราอุปัฏฐากพ่อแม่เป็นมงคลชีวิตๆ อุปัฏฐากพ่อแม่ ถ้าเรามีการมีงานทำ เราเลี้ยงพ่อแม่เลี้ยงแม่นี้ส่วนหนึ่ง เพราะเราเลี้ยงพ่อเลี้ยงแม่ในชาติปัจจุบันนี้ แต่ถ้าเราเลี้ยงพ่อเลี้ยงแม่ด้วยหัวใจ พ่อแม่จะมีความสุขตั้งแต่ในปัจจุบันนี้ ถ้ามีความสุข เราก็มีความสุขด้วย ถ้าพ่อแม่มีความสุข พ่อแม่ไม่กล้าบอกเราหรอกว่ามีความสุข ทุกข์ แต่พ่อแม่ต้องการปรารภนาสิ่งใดก็ไม่กล้าพูดบอกเรา สิ่งนี้เก็บไว้ในหัวใจ

ถ้าเราปรนนิบัติ เราทำตามนี้เพราะอะไร เพราะสิ่งที่ประสพการณ์ อย่างที่ว่าอุคมิภาวะของใจที่มันต่างกัน พ่อแม่รักลูกมาก ความรักใดๆ ของโลกนี้ไม่มีเท่ากับพ่อแม่รักลูก เพราะพ่อแม่รักลูกนี้ไม่มีอคติเลย จะทำอย่างไรก็ยอมให้ทำนะ

แต่ความรักของโลก ความรักทั่วๆ ไป ความรัก องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าบอก ที่ไหนมีความรัก ที่นั่นมีความสุข เพราะอะไร

เพราะต้องการ เรารักเขา ทุกคนต้องปรารภนาให้เขาตอบสนองรักเราเหมือนกัน แต่พ่อแม่รักลูก ไม่ต้องการผลตอบแทนจากลูก แต่ต้องการให้ลูกประสบความสำเร็จ พ่อแม่จะมีความสุขมากถ้าลูกมีความสำเร็จในชีวิต แค่ว่ามีความสำเร็จในชีวิต พ่อแม่ก็มีความสุขแล้ว

สิ่งทีความสุข ความสุขอันนี้เกิดจากไหน เกิดจากหัวใจ เกิดจากความพอใจอันนั้น ถ้าเราอุปัฏฐากพ่อ อุปัฏฐากแม่ อันนี้เป็นมงคลชีวิตนะ เป็นมงคลชีวิตเพราะเรามีกตัญญูกตเวที ถ้าเป็นคนดี กลิ่นของศีลจะหอมทวนลม ถ้าเราอุปัฏฐากพ่อ อุปัฏฐากแม่ คนผู้เฒ่าผู้แก่เขาเห็นหมดแหละ เด็กคนไหนดี เด็กคนไหนไม่ดี สังคมไหนเขารู้ สังคมไหนเขาบอกเด็กคนนี้เป็นเด็กดี๊อ เด็กคนนี้เป็นเด็กดี สังคมรู้ กลิ่นของศีลจะหอมทวนลม สิ่งนี้มันเป็นไปตามลม

เราอยู่ในสังคม เราก็อยู่ในสังคมโดยที่เขิดหน้าชูตา นี่เป็นการอุปัฏฐากพ่อ อุปัฏฐากแม่นะ ในมงคลชีวิต ถึงที่สุดจะมีทาน มีศีล มีภาวนา เห็นสมณะเป็นที่พึ่ง เห็นสมณะเป็นมงคลอย่างนี้ สมณะที่ไหนละ สมณะที่หัวใจไฉ่

แล้วสมณะต้องเป็นพระหรือ

สมณะไม่ใช่เป็นพระนะ สมณะ พระ นี่คือบริษัท ๔ แต่หัวใจเป็นสมณะหรือเปล่า

เราเหมือนกัน ถ้าเราอุปัฏฐากใจของเรา อุปัฏฐากพ่อแม่ ถ้าพ่อแม่มีความสุขขึ้นมา เป็นสมณะ เราเห็นทั้งพ่อทั้งแม่ พระอรหันต์ของลูกในบ้าน หนึ่ง พระอรหันต์จริงๆ ในหัวใจ หนึ่ง เพราะอะไร เพราะสามารถปฏิบัติจนจิตนั้นเป็นสมณะได้ ถ้าจิตเป็นสมณะได้ เป็นบุคคล ๘ จำพวก โสดาปัตติมรรค สกิทาคามิมรรค อนาคามิมรรค สิ่งนี้ขึ้นไปเป็นขั้นเป็นตอนขึ้นไป

ถ้าเราฝึกอุปัฏฐากตรงนี้ เราเปิดช่องตรงนี้ สิ่งใดนิเวศธรรมเป็นเครื่องกางกั้นจิตนะ นิเวศธรรม สิ่งที่เป็นนิเวศธรรมคือความฟุ้งซ่าน ทำให้จิตนี้เป็นความคิดออกไป

แต่ถ้าเรามีสติสัมปชัญญะควบคุมสิ่งนี้เข้ามา มันจะสงบเข้ามา แล้วเราช่วยกันจนเจือสิ่งนี้ให้มีความสงบเข้ามาเพื่อความสุข ความพอใจ มันจะสงบของมัน สมณะในหัวใจไง ถ้าเห็นความสงบของใจ เห็นพ่อแม่มีความสงบในหัวใจ เราเห็นทั้งพ่อทั้งแม่ด้วย เห็นสมณะด้วย คือใจมันเป็นสมณะไง ถ้าใจเป็นสมณะ อันนี้จะเป็นบุญกุศลของเรา นี่ถ้าเลี้ยงใจ เห็นไหม

เราเกิดมาจากไหน เราเกิดมานะ จิตตัวนี้มีอยู่โดยธรรมชาติของมัน ความรู้สึกนี้ฆ่าไม่ได้ เป็นสสารอันหนึ่ง เป็นธาตุรู้ ธาตุ ๖ ธาตุ ๔ ดิน น้ำ ลม ไฟ นี่เป็นร่างกาย ธาตุ ๖ คืออากาศธาตุ คือความว่างในโพรง ในอวกาศ ความว่างในไขกระดูก มันจะมีอวกาศ แล้วก็ธาตุรู้ ธาตุ ๔ ธาตุ ๖ ธาตุ ๖ อันนี้ จิตตัวนี้เป็นสสารอันหนึ่ง มันไม่เคยตาย มันเวียนตายเวียนเกิด แล้วมันเกิดมาในปัจจุบัน เกิดมาจากพ่อจากแม่ เกิดมาจากในครอบครัวที่มีความสุข มีความสุขเพราะเราสร้างบุญกุศลของเราขึ้นมา

ต้องสร้างบุญกุศลขึ้นมา สิ่งนี้มันเป็นอำนาจวาสนา มันเป็นเรื่องที่ว่าสมดุกับใจดวงนี้ อำนาจวาสนาคือความเหมาะสมกับครอบครัวนั้น กับใจดวงนั้น กับความสุขของใจดวงนั้น สิ่งนี้คืออำนาจวาสนา แล้วจิตนี้มาเกิดในสภาวะแบบนี้ แล้วเราอุปัฏฐาก เราช่วยเหลือกัน เราจนเจือกัน จิตนี้มันไป มันต้องสละ

ผู้ใดปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม ธรรมะย่อมคุ้มครอง

คุ้มครองร่างกายส่วนหนึ่ง เพราะเราถือศีล ๕ เราไม่ทำลายเขา เราไม่ผิดศีล เราไม่ผิด
ธรรม คุ้มครองเราในชีวิตนี้ปกติพอสมควร

แต่การคุ้มครองคือมีธรรมในหัวใจ มันคุ้มครองใจตัวที่ไปเกิดไปตายนี้ จิตที่ไปเกิดไปตาย
มันมีธรรมะคุ้มครองใจ สิ่งที่มีธรรมะคุ้มครอง ความเกิดความตายหัดสั้นเข้ามา สิ่งที่ยึดสั้นเข้ามา
เกิดจากอะไรล่ะ

เกิดจากเราอุปัฏฐากใจ เกิดจากเราทำความสุขให้พ่อแม่ให้แม่ใจ เกิดจากพ่อแม่ประพฤติ
ปฏิบัติขึ้นมาเห็นจริงตามธรรมนั้นใจ ถ้าพ่อแม่เห็นธรรมตามนั้น เราอุปัฏฐากใจดวงนี้ ใจดวงนี้ไป
เกิดภพชาติสั้นเข้า ถึงที่สุดใจดวงนี้จะไม่ไปเกิดอีกเลย

สิ่งที่ไปเกิดอีก แล้วมันมีไหมละความรู้สึกอันนั้นนะ ความรู้สึกอันนั้นมีแน่นอน เพราะ
ความรู้สึกอันนี้ตายไม่ได้ ความรู้สึกอันนี้ ธาตุอันนี้ มันเป็นสสารอันนี้ มันคงที่ มันมีอยู่ตลอดไป
เพียงแต่มันโดนอวิชชา โดนกิเลสตัดหาความทะยานอยากปกคลุมอยู่ แล้วมันติดตันไปตาม
อำนาจของมัน

แต่ในเมื่อเราเกิดมาเป็นมงคลในชีวิตนี้ มงคลชีวิต ถ้าคบบัณฑิต ไม่คบพาลขึ้นมา จาก
สละทาน จากวิปัสสนา จากตบะธรรม ถึงที่สุด นิพพานสัจฉิกิริยา ๑ ถึงที่สุดจิตนี้หมดสิ้นจาก
กิเลส หมดสิ้น

เราอุปัฏฐากพ่อแม่ตั้งแต่การดำรงชีวิตปัจจัย ๔ แล้วอุปัฏฐากพ่อแม่จากภายในหัวใจ
จากภายในหัวใจ จนใจดวงนี้ภพชาติสั้นเข้ามา จนถึงที่สุดใจนี้พ้นออกไปจากกิเลสได้ ถ้าพ้นออก
จากกิเลสได้ ใจนี้ก็มิอยู่ แล้วเราทำกันถึงที่สุด เห็นไหม ศาสนาเราจะละเอียดอ่อนขนาดนี้

จิตนี้มาจากไหน ดำรงอยู่นี้ ทุกข์คืออะไร แล้วเห็นทุกข์ด้วยวิธีใด เห็นด้วยวิธีมรรค เหตุให้
เกิดทุกข์ ตัดหาความทะยานอยาก สมุทัย ละสมุทัย นิโรธะ ความดับทุกข์อย่างไร นี่มันเกิดขึ้น
ได้

ความคิดหยาบๆ คบคนพาล คบบัณฑิตจากข้างนอกก็ส่วนหนึ่ง คบคนพาล คบบัณฑิต
จากความรู้สึก จากความคิดอันหนึ่ง ถ้าความคิดนี้เป็นบัณฑิตนะ เราจะเป็นคนดีมากเลย แล้ว

ครอบครัวจะมีความสุขกับเรามากเลย เพราะเราจะเป็นผู้ที่จรรโลงสกุล จรรโลงต่างๆ ในสกุลวงศ์ของเรา

ถ้าสกุลวงศ์ของเรา เราเป็นศากยบุตรพุทธชินนรศ ศากยบุตร บุตร สกุลขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นกษัตริย์ พระบวชมาเป็นลูกกษัตริย์นะ แต่ทำตัวสมกับเป็นลูกกษัตริย์ไหมล่ะ ถ้าทำตัวสมกับเป็นลูกกษัตริย์ เราก็จะเป็นลูกกษัตริย์โดยสมบูรณ์โดยธรรมชาติ

ถ้าเราทำตัวไม่สมกับเป็นลูกกษัตริย์ เราปฏิญาณตนไว้เป็นศากยบุตร บุตรของพระพุทธเจ้า บุตรของชาวศากยะ บุตรของกษัตริย์ แต่ทำตัวขนาดไหนล่ะ นี่มันอยู่ที่ในหัวใจของเรา

นี่ก็เหมือนกัน ดำรงตระกูล ดำรงของเรา ตระกูลของเราก็ส่วนหนึ่ง ตระกูลของศาสนา ประชารัฐสกุล ทำลายทั้งหมดถ้าประชารัฐ แต่ถ้าทำคุณงามความดีจะเป็นบุญกุศลทั้งหมด นี่มันคือการกระทำของเรา ถึงต้องตั้งปัญญาขึ้นมา ถ้าจิตมันมีปัญญานะ ความรู้สึกจากภายใน สังขาร ความคิด ความปรุง ความแต่ง

เราไปศึกษาเล่าเรียนจากยุโรปมันเป็นวิชาการ เป็นวิชาชีพ กิเลสพาใช้ คือค้นหาความทะยานอยาก คือตัวตนของเรา คือความรู้สึกของเรา คือข้อมูลในหัวใจของเราไปจับวิชาการอันนั้น

แต่ธรรมชาติขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าไปทำลายตัวตน คือทำลายตัวที่จะไปเอาวิชาการอันนั้น วิชาการอันนั้นเป็นวิชาชีพ คนดีหรือไม่ดีเป็นอีกเรื่องหนึ่ง ถ้าเราว่าจิตของเราเป็นดี เรารักษากิจของเราเป็นผู้ดี แล้วดีขึ้นมานะ ศีลธรรมจริยธรรมของเราถึงประเสริฐไหม

ทางตะวันออก ทางตะวันตกมันเก่าแก่กว่า สิ่งเก่าแก่ ประสพการณ์อันนี้มา แต่ทางยุโรปประเทศชาติของเขาเพิ่งจะพัฒนาขึ้นมา สิ่งพัฒนาขึ้นมามันถึงเข้าไม่ถึงหัวใจสักเท่าไร ทางวิชาการเขาเจริญแน่นอน แต่ศีลธรรมจริยธรรมของเขาจะสู้ของเราไม่ได้ ศีลธรรมจริยธรรม คือความสุขและความจริง

ข้าวเอาไว้กินนะ ทางโลกนี้ สิ่งี่วัตถุต่างๆ ความเจริญของโลก เครื่องใช้อาศัย เราก็
ตื่นเต้นไปกับเขา แต่ของี่ดำรงชีวิตได้คือข้าวนะ บั๊จจัยเครื่องอาศัย ข้าว พี่ชไร่ต่างๆ ดำรงชีวิต นี้
เป็นของจริง สิ่งี่เป็นวัตถุันั้นเป็นของอาศัย เป็นของเล่น ของจริงคือข้าว

หัวใจก็เหมือนกัน ตะวันออก ทางตะวันออกของเรา หัวใจสำคัญ ศีลธรรมของเราสำคัญ
เราถึงต้องบำรุงหัวใจของเรา

เราไปเอาวิชาการของเขา แต่เสร็จแล้วเราก็ต้องมีศีลธรรม มีความรู้สึ่กของหัวใจ เพราะ
หัวใจเราเกาะเกี่ยวกับสกุลของเรา เราต้องดูแลสกุลของเรา เราต้องจัดการสกุลของเรา สิ่งนี้มัน
อาศัยกันชั่วคราว สิ่งี่อาศัย เราจะไปเอาความจริงไม่ได้ สิ่งี่เป็นความจริงคือสกุลของเรา คือ
จิตของพ่อแม่ของเรา คือจิตของเรา คือความเห็นของเรา ให้มันพัฒนาขึ้นไป เอวัง